

עומקא דפרשה

תנועת החברותא או שיעור
עיתים קובעי

בענין עונש קטנים בעיון האם
קיום מצוות כדי לקבל שכר
שער הציון

ערש"ק ט"ו אלול תשס"ט
שכר מצוה בהאי עלמא
שכר היושב ולא עבר עבירה

פרשת כי תבא - בענייני שכר ועונש

שכר היושב ולא עבר עבירה

הרב צבי יהודה קראוס

איתא בגמ' קידושין דף לט: "רמי רב טובי בר רב קיסנא לרבא, תנן כל העושה מצוה אחת מטיבין לו, עשה אין לא עשה לא, ורמינהי ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, א"ל התם כגון שבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה", ופירש"י ז"ל, "בעבירה שבא לידו וכפה יצרו ולא עבר אין מצוה יתירה מזו".

ומצינו דנחלקו הראשונים בביאור דבר זה, דדעת רבינו יונה בשע"ת דעיקר קיבול השכר אינו על שקיים הלא תעשה ע"י שנמנע ולא עשה, אלא על קיום מצות את ה' אלוקיך תירא, דז"ל בשער ג' אות ט', "יסוד השכר ושרש הגמול, חלף העבודה בקיום מצות עשה, כמו שנא' וירא מצוה הוא ישלם... אולם ימצא דרך בשכר הנזהר מעבור על מצות ל"ת אשר השג ישיג לשכר עושה מצוה, כגון אם הזדמן דבר עבירה ליד האיש והתאוה תאוה לדבר ערוה וכבש יצרו, כי זה מעקרי יראת השם ית'... גם השכר הזה עקרו ויסודו מצות עשה שכבש יצרו ביראת אלקים כמו שנא' את ה' אלקיך תירא", עכ"ל, הרי שחידש לנו כאן רבינו יונה דבאמת אין שכר על מה שאינו עובר על ל"ת, כי יסוד השכר ושרש הגמול אינו אלא חלף העבודה בקיום מצות עשה, ויסוד שכר זה של הנמנע מלעבור עבירה הוא ג"כ קיום מ"ע, והוא מ"ע של את ה' אלוקיך תירא.

אולם נר' דאין דבר זה מוסכם, דז"ל הר"מ בפירושו המשנה פ"ב דאבות מ"א, אהא דתנן 'והוי מחשב שכר עבירה כנגד הפסדה' וז"ל, "שכר עבירה, כשלא תעשה אותה, גם זה לא התבאר [ר"ל כמו שכר המצוות שג"כ לא נתבאר כמבואר לעיל במשנה 'שאי אתה יודע מתן שכן של מצוות']... אמנם תלמדהו מענשה, כשחטא אשר ענש עונשהו גדול, שכר הנחתו כפי הערך ההוא מן הגדול, כמו שהתבאר בקידושין באמרום כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה", עכ"ל, המבואר מכאן דמה שאחז"ל כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה לאו כל העבירות שוות בזה, אלא לפי גודל העבירה כך יגדל שכר מי שנמנע ולא עשה, והנמנע מלחלל שבת שכרו גדול מהנמנע מלאכול נבילות וטריפות.

ולכאוי מכל זה משמע דדעת הר"מ שהחפצה דהמצוה שקבל עליה שכר הוא הל"ת שממנה נמנע, ולכן שכרו משתנה לפי גודל חומרת הל"ת שקיים, וזה דלא כדברי רבינו יונה, דלפי רבינו יונה ששכרו הוא על קיום מצות 'את ה' אלוקיך תירא', א"כ אין הדבר תלוי כלל בחומרת העבירה שממנו נמנע ולא עשה, שהרי החפצה של המצוה שקבל עליה שכר הוא מצות 'את ה' אלוקיך תירא', והדבר תלוי אך ורק בגודל הנסיון וכמה יראת שמים היה מונח בכבישת יצרו, ואדרכה יתכן ששלי גודל חומר העבירה יקטן הנסיון, וכן לפי קלות העבירה יגדל הנסיון.

והנה, בח"ח כתב בכמה מקומות שהנמנע מלדבר לשה"ר מקבל שכר על כל תיבה ותיבה שלא דיבר, דהרי זה בכלל בא דבר עבירה לידו, ואם היה ברצונו לדבר י' תיבות ונמנע מקבל שכר על כל תיבה ותיבה, ולכאוי כל זה לפי הר"מ, אבל לפי רבינו יונה ששכרו מצד קיום מצות יראת שמים, הרי אין חילוק בזה בין אם היה רוצה לספר עשר תיבות של לשה"ר או עשרים, דמצד היראה שכבש יצרו אין כאן אלא חפצה א' של יר"ש, ועיין.

שכר מצוה בהאי עלמא

הרב נחמיה פרנקל

הנה ברש"י ס"פ ואתחנן עה"פ ושמרת את המצוה וכו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם, מביא דרשת חז"ל היום לעשותם ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם (עירובין כ"ב). אמנם בפסוק לפני זה פירש"י ומשלם לשונאיו אל פניו - לחייו להאבידו מן העולם הבא. א"כ מצינו שכר בעוה"ז. [וכן בקידושין לט: מבואר דלמי ששונותיו מרובין איכא שכר מצוה באי עלמא]. ומכאן קשה על המורגל בפי כל שהטעם שהשכר רק לעוה"ב משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, היינו שהוא כ"כ גדול שלא שייך לשלם בעוה"ז, וגם שהוא רוחני ולא שייך לשלם בגשמיות. (ונראה דאין לומר שהוא מדה מיוחדת לשונאים דוקא, דהא מצינו בחז"ל שפחדו גדולים שמא ח"ו יקבלו שכרם בעוה"ז.)

ועוד קשה על הנ"ל, דהמושג שכר מצוה בהאי עלמא ליכא הוא דעת רבי יעקב בקידושין (שם), ולד' רבא שם הוא דלא כמתנן. א"כ לכאורה א"א לומר דדבריו הם סברא פשוטה.

גם קשה לזה מכל הפסוקים הרבים בפרשתנו ובכל התורה שמדברים מטובות ועוה"ז. אך ידוע שהרמב"ם בהל' תשובה רפ"ט תירץ ע"ז שאותם הבטחות אינם עיקר השכר אלא סיוע לעושי מצוה. אמנם המהרש"א בקדושין שם (ד"ה שכר) הקשה מזה לר' יעקב, ותירץ דרבים שאני. משמע דלא ס"ל כרמב"ם. אלא דהתירוץ שלו צריך ביאור, דמאי שנא רבים מיחיד, סוכ"ס שכר בעוה"ז הוי. ע"כ דמוקים לדו' יעקב דוקא לענין יחיד, ולא ס"ל דהוי סברא דלא שייך שכר בעוה"ז.

עוד הראוני מ"ש בברכת פרץ ס"פ ואתחנן שנתן טעמים למה לא רצה הקב"ה לשלם שכר בעוה"ז, או כדי שנעשה לשמה, או להגדיל השכר. וכן ראיתי בעוד ספרים. ומזה גם משמע דאינו משום הכרח שכל'.

והיה נראה לומר דבאמת אין זה סברא בעצם ששכר בעוה"ז לא שייך, אלא אדרכה מצד דין פרעון המצוה שייך שפיר בעוה"ז, ורק מחסד הקב"ה שרצה לזכותנו בשכר נחאי לכן דחה השכר לעוה"ב. וכן מצאתי ב"ה בספר העיקרים (מאמר ד' פל"ו ול"ח) שמשורת הדין השכר על מצוות הוא דוקא בעוה"ז, כפי ערך פעולת המצוה שהוא זמני, לכן מגיע עליו שכר זמני. (ועוד חידש דבעונש עבירה הוא להיפך, דשרתה הדין לשלם עונש אין סופי כיון שהעבירה היא מרידה בהקב"ה שהוא אין סוף, ע"ש החילוק משכר בזה.) אלא שמחסד ה' נותן שכר נחאי. והביא ראייה מפסוק הנ"ל משלם לשונאיו וגו'.

לעומת זה במהר"ל מצינו גישה אחרת, דבחיודשי אגדות בקדושין שם (ד"ה ומתוך) כתב "הא מני ר' יעקב וכו', כי לגדול השכר... אין שכרם בעוה"ז. שאין לומר... מקצת שכר... כי אין תשלומין למחצה... ומודה ר' יעקב כי לרשע יש לו תשלומין בעוה"ז... שאין שכרו הרבה כ"כ... ועוד שם (בד"ה אלא) "אף למ"ד שכר מצות בהאי עלמא ליכא משום דס"ל דאין המצוה רק ענין אלקי אין יחוס לה אל עוה"ז הגשמי, סובר שבאלו המצוות [שטוב לבריות] יש כאן תשלום שכר בעוה"ז כי עושה טוב בעוה"ז... והקדן שהוא גוף המצוה... בעוה"ב... עוד שם (בסוד"ה עבירה) "שהמצוה מדריגתה ומעלתה העליונה עוה"ב, והפרי של עוה"ב הוא עוה"ז... ואח"כ כתב (ד"ה לאילן) "הצדיק יש לו דביקות בטהרה... העיקר שלו הוא צדיק... וקרוב הוא להיות [חטאן] נפרע בעוה"ז בשביל שהוא מעט ואינו עיקר... וראוי שיהיה תשלום שלו בעולם שאינו עיקר... והמצוה אצל הצדיק הוא עיקר ותשלום המצוה בעולם שהוא עיקר. וההיפך הוא ברשע... הדבר שבא מן הש"י הוא בשלימות... הצדיק... אין ראוי שיהיה שכרו בעוה"ז... אינו הרבה שהוא לזמן מה... וע"ע מ"ש בתפארת ישראל פנ"ט וס'.

א"כ לכאוי פליגי בענין זה גדולי עולם. ויש להוסיף דאולי מחלוקתם תלויה במחלוקת ידועה בין החוקרים (מחכמי ישראל) והמקובלים ביסוד ענין השכר, דהחוקרים ס"ל דהשכר הוא גמול צדדי בשכר שקיים המצוות, ואילו המקובלים ס"ל דהשכר הוא עצם התוצאה מהמצוה, עיין של"ה (הקדמת תולדות אדם, בית אחרון אות ד') ורוח חיים (בתחילתו על כל ישראל יש להם חלק).

עוד שמעתי תירוץ על הקושיא מתשלום הרשע בעוה"ז, שכיון שאצלו עוה"ז יותר חשוב מעוה"ב, לכן צריך לשלם לו לפי מה ששוה ערך בענינו. והוא דומה למ"ש הרמב"ן (ויקרא יח, ד-ה) עה"פ וחי בהם, ע"ש.

כ"ז רק פתיחת עינים לראות שסוגיא זו רחבה מים. וה' יאר עינינו להגיע לעומק הענין ע"י פלפול חברים. ועיי' בית אלקים למבי"ט שער היסודות פמ"ב.

הרב יצחק ליסצין

כתב הרמ"א (או"ח רכ"ה), י"א מי שנעשה בנו בר מצוה יברך בא"י אמ"ה שפטרני מעונשו של זה. וכי במג"א (סק"ה) פי' דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חינכו. ובלבוש פי' איפכא דעד עתה הבן נענש שפטרני כי אינה מחויבת לחנוכו כבמג"א שמ"ג, ואפשר אין הבן נענש בשביל חטא אמו, והכין מסתברא ודאי, דכתיב פוקד עון אבות על בנים, וברמב"ם פ"ו מתשובה ה"א כתב "יש חטא שהדין נותן שנפרעים ממנו וכו' בבניו הקטנים שבניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצות קנינו הן כתיב איש בחטאו ימות, עד שעשה אי"ש. והיינו בין זכרים ונקבות אצל האב ולא אצל האם. עכ"ל הפמ"ג.

וצ"ע במש"כ הפמ"ג דבני קטנים אין נענשים בעוון אדם ממכה דוכתי. א. בב"ק פ. חובה אשת רב הונא היתה מגדלת בהמה דקה, א"ל רב אדא בר אבהו חובה תקבריהו לבנה, כולה שניה דראב"א לא אקיים זרעא לר"ה מחובה. ופירושו בתוס' בפ"י אחרון דה"ק אין יראה שתענש בקבורת בניה.

מבואר דלכה"פ ראב"א סבר שאפשר שתענש בקבורת בניה, גם בלי קללתו. ואולי יל"פ שנענשה שהולידה נפלים וקברתם, דלא מיקרי עונש לבנים אלא לה שלא גידלתם, מדה כנגד מדה על שגידלה בהמה דקה באיסור.

ב. בניז"נ: שהיתה מגלחתי בניהם הקטנים עם פאותיהם, וג"כ אראב"א תקבריהו חובה לבניה. וקתני כולהו שני דראב"א לא אקיים ליה זרעא לר"ה, משמע שמתו הבנים הקטנים בעוונה. וגם ע"ז קאי פירוש תוס' הנ"ל, ואולי י"ל דשאני התם שכיון שבהם נעשתה העבירה, נלקחו ממנה. על דרך עשירים החוטאים מחמת ממונם, שסיבה היא שיפסידו ממונם, כבסוכה כ"ח. או ע"ד בהמה שנעשתה תקלת עון על ידה, שהיא במיתה.

ג. במ"ק כ: ה"ה איתתא דהות בשיבבותיה דרב הונא, הוה לה שבעה בני, מת חד מיניהו, הוות קא בכיא ביתירתא עליה, שלח לה ר"ה לא תעבדי הכי וכו' ואי לא, צבית זוודתא לאידך, מית ומיתו כולהו. מבואר שמתו בעוון שנתקשה על המת יותר מדאי. ואולי עפ"מ הפמ"ג דבריו ע"פ הרמב"ם ש"כ שהאב נענש בבניו הקטנים שהם כקניינו. י"ל דכשאינו קיים, הבנים הם כקניניה של האמא. כמש"כ הרמב"ם פ"ד מחובל ומזיק ה"ב לגבי תשלום דמי ולדות לבעל, שאם נגפה אחר מיתת הבעל, דמי ולדות לאשה. ועפ"ז י"ל שאותה אשה שהיתה אלמנה, ובה כן נענשים בניה הקטנים בעוונותיה.

וא"ת א"כ אלמנה תברך ברוך שפטרני כשנעשה בנה בר מצוה, י"ל שלא תקנו ברכה זו לאמא שבדרך כלל לא שייכת בה. וכך יש ליישב להפירוש הא"י במג"א שפטרני מעונשו על שלא חינכו, והרי יש פוסקים שסוברים שכשאין אב מחויבת האם לחנך, כמבאר במשנ"ב (שמ"ג, ב, טר"ז), ה"ה ת"ר(מ), וא"כ למה בכה"ג אינה מברכת ברוך שפטרני, ולהנ"ל א"ש שלא נתקן לאשה ששייך רק באלמנה.

ד. בכתובות ע"ב. ואלו יוצאות שלא בכתובה וכו' ונודרת ואינה מקיימת, דאמר מר בעוון נדרים בנינים מתים. מבואר שבעוון שהיא אינה מקיימת מתים בניה שהם בניו. כך הקשה בבני בנימין (נדפס בס' הליקוטין פ"ו מתשובה ה"א) על הפמ"ג. ובספר "אוצר מקור ישראל" (ערך בנינים קטנים) כתב לתרץ דשאני חומר נדרים דדרשינן מפסוק שגורם מיתה לבנים, והפמ"ג דיבר בכללות על שאר חטאים, עכ"ל. וצ"ל מ"מ בתרץ ברוך שפטרני מעונשו על נדריה. ואין לומר שפידית הבעל להוציא אשתו הנודרת ואינה מקיימת, היא משום שמא ימות כשבניו קטנים, ואז ימותו בעוון אמן כי אין להם אב כמשנ"ת באות ג'. כי בהמשך הגמ' שם ר"מ אומר שא"צ להוציאה כי יש תקוה שיקניטה ותידור בפניו ויפר לה, והרי עדיין יחוש שימות ואח"כ תידור ולא תקיים וימותו בניו. אלא מוכח שזו לא סיבה מוצדקת להוציאה.

וי"ל שכמו שמבואר בשבועות ל"ט. שבועות נענשים גם שאר קרובים כך בעוון נדרים שנענשים רק הבנים, גם בנינים גדולים בכלל, ואינה נפטרת מעונשו כשהגדיל. ומש"כ תוס' (שם) דבשבת (לב): נפק"ל מהאי קרא [אל תתן את פיך וגו'] דבעוון נדרים בנינים מתים כשהן קטנים אבל גדולים לא (עכ"ל). יל"פ שרק הילפוטא מהאי קרא שגמ' וחבל את מעשה ידך, היא רק לקטנים שהם כמעשה ידיו שהם קנינו, אבל למאי דיליק ר"נ בר יצחק מדכתיב לשוא הכיתי את בניכם על עסקי שוא, גם בנינים גדולים בכלל. והוא מדוקדק בגמ' בשבת דבבב"א קמייאתא דיליק מוחבל את מעשה ידך קתני "כשהן קטנים". ובאיך ברייתא קתני בנינים מתים ולא קתני קטנים, ואהא קתני מדכתיב לשוא הכיתי וגו'.

מ"ח הגר"נ ירבו שליט"א הציע לתרץ ע"ז גם את ג' השאלות הנ"ל, דנימא שהם ממין עוונות שגם בנינים גדולים מתים, כביש"ש (ב"ק פרק ד' ס"י ז'): כמה פעמים בנינים מתים בעוון אבות ואפילו הם גדולים ואף שהם כשרים, עכ"ל. וכיון שאי"ז מטעם שהם כקנינו, האמא שוה לאבא בזה.

ועו"ל דכיון שרק בעוון נדרים נענשים, לא נתקן שתברך שפטרני מעונשו, כי אפשר שתדע שלא נכשלה בעוון זה.

הרב ישראל הר כהן

בסוטה כב. "אמר רבי יוחנן למדנו קיבול שכר מאלמנה דההיא אלמנה דהואי בשבבבותיה בי כנישתא. כל יומא הות אתיא מצלה בי מדרשא דר"מ אמר לה ביתי לא בית הכנסת בשיבבותיך אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי". ופירש"י שהיתה טורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר כדמפרש ואזיל למדנו שיטריח אדם עצמו במצוה לקבל שכר יותר עכ"ל.

וקשה מאוד שבאו ללמדנו איך להגדיל עצמנו השכר והרי משנה מפורשת היא 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס'. וכאן עושים מעשים שמהותם להגדיל השכר.

עו"ק וכי בדינים שבין אדם לחברו נבין כזו טענה שמפני הטורח שהוא יותר מן הצורך (כדברי רש"י) מגיע יותר שכר, והרי אם אדם ישלח את חבריו כשליח לקנות לו משהו ברחוב סמוך והוא יטרח לחינם והוא ילך עד קצה העיר לקנות את אותו הדבר ויבקש שכר מוגדל על טרחתו הלא ודאי נדחה אותו ונטען שטרחתו נעשתה ללא תועלת. וה"צ"ב על מה תקבל האלמנה שכר שהרי מדובר אף בביהכ"ס ששווה בכל העניינים שבכ"ז הולכים יותר רחוק [וכן נפסק בשו"ע], ומי ביקש זאת מידכם.

והנה במשנה זו דאל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, צריך ביאור בטעם הדבר למה באמת לא ראוי לקנות לשכר המובטח לו בעשיית המצות. ויש שביארו עפ"י חקירת בעל העיקרים איך יתכן שיש שכר ועונש, הרי לכאורה סותרים זל"ז כי לעולם לא ימצאו מעלה וחסרון בדבר אחד. וע"כ אם אדם קונה מעלה יתירה שאינה מחויבת ומקבל עליה שכר הנה לא יתכן שבמניעת המעלה ייענש. וכן במעשה גרוע שמקבלים עליו עונש וכגון רציחה לא יתכן שאם ימנע ממנו יוכל לדרוש שכר א"כ מ"מ"נ אם השכר הוא העיקר וקיום המצוות הרי הם כמעלה יתירה איך אפשר להעניש מי שלא חפץ בהם. ואם העונש הוא העיקר וקיום המצוות הם כחובה הבסיסית של האדם כעבד לאדוניו למה יקבל עליהם שכר.

ומבאר בעל העיקרים שבאמת העונש הוא מן הדין כי אי קיום המצוות הוא חיסרון, אמנם מה שהקב"ה נותן לנו שכר על קיום המצוות אי"ז אלא חסד גמור מגודל טובו ולפנים משורת הדין. וכמו שנאמר בתהילים 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו'.

ועפ"ז מובן בוודאי למה הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס כי א"א שנדרוש שכר על מעשינו כי בעצם אין שום חובה לקבל לתת לנו שכר על מעשינו.

ובספר כמוצא שלל רב הביא בשם רבי חיים צבי מאנהיימר אב"ד ווארבאו שביאר עפ"ז באופן נפלא את מאחז"ל בפ"ר פנחס "בדין הוא שיטול שכרו" כיון שרק על מה שחייבים לעשות כעבדים אי"ז מן הדין שנקבל שכר אבל פנחס שעשה דבר שאין מורין כן אלא רק מחמת היותו קנאי ברתחת ליבו באהבת ה', בזה עשה דבר מעלה וראוי לקבל שכרו בדין. וכן שמעתי לבאר ברות שנאמר בה "תהי משכורתך שלימה" כיון שלא היתה מחויבת כעבד והתגיירה ובאה מרצונה באהבת ה' ע"כ משכורתה שלימה.

בדומה לזה ראיתי בספרו הנפלא של הגר"פ גולדווסר שליט"א "מי זהב" שהביא את הגמ' במנחות (מג): "היה ר"מ אומר גדול ענישו של לבן יותר משל תכלת. מלה"ד למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב. ופשעו שניהם ולא הביאו איזה מהם ענישו מרובה הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא". וביארו בתוס' שם מה שמדמה חותם של טיט לציצית- שכן עושים לעבדים והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב"ה. והנה תוס' פירשו מה מסמלים חוטי התכלת, ואיננו יודעים מי הוא העבד שהמלך ציווהו להביא חותם של זהב. ושמעתי בשם הגאון הגדול רבי שלמה פישר שליט"א שהעבד בזה הוא בן המלך המתהדר בהיותו עבד המלך כי עבודתו לאביו היא ברצון ושמהו. והבנים יוצאים בזגים של זהב. ולאו דוקא בני המלך אלא כל מי שמכין ש"עבד מלך-מלך". א"כ חוטי הלבן מסמלים את העבדות מהכרח (כפיית הר כנגיאת) מתוך יראה ואילו פתיל התכלת מסמל את העבדות מרצון ואהבה של "בנו העובד אתו" (נעשה ושמע) ומכיון שכמוכאן את זה א"א לדרוש כמו את ההכרח של חוטי הלבן ע"כ גדול ענישו של לבן וכו'.

עכ"פ לפי"ז מיושב שפיר ענין שכר פסיעות דבאמת כל מה שנאמר שלא לעשות ע"מ לקבל שכר הוא אלא פסול בעצם אלא רק בדבר המחוייב, אבל בדבר שנעשה מרצון ואהבה אפשר לדרוש שכר. ממילא כשנעשה כדי להראות רצון לטרות ולעשות מעבר למה שחייבים וזה כדי לבטא אהבה לקב"ה ע"ז א"א לומר שלא לדרוש שכר דכמש"נ אין מניעה מדרישת השכר כשהוא עבור מעלה יתירה ואהבת ה' כפנחס ורות שבדין קיבלו שכרם. ומכיון שכן אין להקשות שהטרחת מיותרת. כי באמת כל כולו של מעשה זה לא נעשה אלא כדי להראות את רצונו לטרות ולעשות יותר ממה שנדרש. וזה מאהבת ה' וכל זה הכונה לתפילה שכל ענינה היא קרבת ה' ואם היה זה חלק מהצורך אי"ז מבטא אהבה ולכן המציאו מעשה שהוא יותר מן הצורך לבטא את הנ"ל.

אמונה בשכר ועונש

כ' הרמב"ם בפיה"מ (ר"פ חלק) היסוד הי"א כי הוא הנותן שכר למי שעושה מצות התורה ועונש למי שעובר על אזהרותיה, וכי השכר הגדול העוה"ב והעונש החזק הכרת. ובלשונו משמע דהאמונה היא **על שכר העוה"ב**. [ולא השכר דבעוה"ז] וכן מפורש ברבנו בחיי פ"ר בשלח (יד, לא) שכ' בשם רבנו חננאל דהאמונה מתחלקת לד' חלקים, בהקב"ה, בנביאים, בעוה"ב, ובביאת הגואל, ועי"ש שפירט "להאמין כי יש עוה"ב ויש שכר טוב מעותד לצדיקים, וז"ש דהע"ה **לולא האמנתי לראות בטוב יי**"

אך עי' מאירי קידושין לט: שכ' מפנות האמונה להאמין בגמול ובעונש **בין בעוה"ז בין בעוה"ב**. ואל יבלבלו מה שיראה מהעדד הסיודור בין בנ"א בצדיק ורע לו רשע וטוב לו, שהכל ביושר...

ונראה דלשיטתייהו אזלי (כמו שית' לק') דשי' הרמב"ם (ט,א) דברכות עוה"ז אינן בתורת שכר, אלא כלים לקיום התורה. והיינו דפסק דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל המאירי כ' להדיא דאין הלכה כר' יעקב ואיכא שכר גם בעוה"ז.

וכ' בספר המנהגות בברכת "על הצדיקים" וז"ל וצריכין אנו להתפלל על שכר הצדיקים בעוה"ז ובעוה"ב כדי שילמדו בני אדם לעשות טוב ולסור מרע.

השכר - מתנה או תוצאה

בפיה"מ לאבות (ג,ג) ביאר הרמב"ם החילוק בין פרס ושכר, שפרס הוא "הגמול שגומל האדם למי שאין עליו חוב, אלא עושה את הדבר בדרך חסידות והטבה" ועי"ז הזהיר התנא שלא יעבדו כזי' שייטיב לכם ויעשה חסד". וכ"מ ברש"י בקידושין סא: (ד"ה ואם וז"ה ס"ד) שקרא לשכר ["אם תטיב"] **מתנה**.

וכ"ד החוה"ל (שער הבטחון פ"ד) וביאר בזה הטעם שלא נכתב בתורה שכר העוה"ב, כיון שהוא חסד ה' [והתורה מזכירה רק מה שמגיע לאדם עפי"ז דין], ונסמך עה"פ (תהלים סב,ג) "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", [עי"ש עוד טעמיהם].

אך עי' רמב"ם (ח,ב) שפי' "עטרותיהם בראשיהם, כלומר דעה שידעו שבגללה זכו לחיי עוה"ב מצויה עמה". ומשמע דהשכר הוא **פועל יוצא** מתוך הפעולה. [ולא כמתנה].

ומפורש בל' רבינו יונה (ש"ג ט) "יסוד השכר ושורש הגמול **חלף העבודה** בקיום מ"ע". ומצינו מקור לזה בתרגום עה"פ "והיה עקב תשמעון" שתרם ויהי **חלף** די תקבלון וכו' ועי"ז נאמר ואהבך וברכך וכו' עי"ש בפסוקים (ז,ג-ט).

וכ"כ הנפה"ח (ש"א פ"ב) שהעוה"ב הוא מעשי ידי האדם עצמו, עי"ש. ועי' דחו"מ (ח"א עו) דהעוה"ב אינו שכר אלא מתהווה מתוך מעשי האדם.

שכר הנמנע מעבירה על ל"ת

במכות כג: היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה. ואוק' בקידושין כשבא דבר עבירה לידו. וכ' רבינו יונה (שם) דאין השכר על עצם הל"ת אלא "גם השכר הזה עקרו ויסודו מצות עשה שכבש יצרו ביראת אלקים" וביאר במשנת ר' אהרן ח"ג (עמ' קד) דאין תועלת ותכלית באדם שלא יתקן עצמו עי" המצוות, אף אם לא יפגום ולא יקלקל כלום.

אבל הרמב"ם באבות (ב,א) פי' המשנה "והווי מחשב שכר עבירה כנגד הפסדה" שיש שכר לעבירה כשלא תעשה אותה שאע"פ שלא נכתב בתורה יש ללומדו מהעונש, שבאותו היחס יהיה השכר. [אמנם הפחד יצחק (פסח עה) ביאר דגם לשי' הרמב"ם עיקר השכר משום מ"ע].

וכ"כ בד' הריב"ן (רש"י) במכות כג: על מ"ש לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. שפי' שיקבלו שכר במה שמונעין עצמם מן העבירות, ועי"ש שזהו הריבוי באזהרות על שקצים ונבלות. ומשמע דיש שכר על עצם הלאו, [דהרי מצות יראה אפשר לקיים בלא"ה]. ועי' ערול"ג דחלק מהשכר על הפרישה מעבירות הוא על ההתחזקות בעבודת ה'.

בגליוני הש"ס (קידושין) הביא מהבכור שור דמ"ש שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הוא רק על מ"ע. אבל על שמירה מלאוין שייך שכר בעוה"ז.

שכר ועונש בבעלי חיים

בפר' נח בפס' (ט,ה) "מיד כל חיה אדרשנו" בד' רש"י משמע שהחיות יענשו על שפי"ז. ומפורש באב"ע "גם אדרשנו מיד כל חיה, שאצוה לאחרת שיהרגה". אבל הרמב"ן שם תמה שהרי אין **בחיה דעת שתענש** או שתקבל שכר. וכ' דאולי רק בשפי"ד האדם הוא כן והיא גזירת מלך, וזה טעם שור הנסקל.

ובבית האוצר (סוף כלל נה) דן אם מיתת **שור הנסקל היא עונש לשור**, והביא ראייה ממכילתא דשור שהרג חשוב כשפיכות דמים, [וציון לב"ק יט: וברכות סא. דשור מוזק מחמת יצה"ר]. ועי"ש.

וכן לגבי שכר מציוני כ"מ דיש שכר לבע"ח כגון לגבי הצפרדעים דאי במדרש שו"ט דהצפרדעים שמסרו עצמן למיתה זכו שלא מתו. ועי' כל בו (קח) דכיסוי הדם הוא כשכר לחיה.

שכר בעוה"ז לצדיקים

אי' בברייתא בקידושין לט: דדעת רבי יעקב דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא. [ואוק' בגמ' על מ"ש כל שזכויותיו מרובין מעוונותיו מריעין לו וכו' דהוא מה"ט]. והק' המהרש"א מכל ההבטחות וברכות עוה"ז שנכתבו בתורה, ובאמת היא קו הרמב"ם ר"פ ט מהל' תשובה עי"ש ולמש"כ לק"מ כמ"ש לק') ותי' דיש לחלק בין יחיד לרבים, שהברכות האמורות (כגון בפר') הן לרבים **אבל היחיד מקבל שכר רק בעוה"ב**. אך עי' רמב"ן בפר' בחוקותי (כו,יא) שהברכות שם נא' לרבים וחלוקות ממ"ש "וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך" והרבה בתורה שהם "אפילו ליחיד העובד, כי כאשר יהיה האיש החסיד שומר מצוות ה' אלקיו ישמרהו הא-ל מן החול... וימלא ימיו בטובה". [ויתכן דס"ל כשי' המאירי (לק').

והכת"ס (ר"פ עקב) תי' דמה שבעוה"ז ליכא שכר מצוה משום שהוא נצחי, אבל על מצוה שנעשית עי" דבר גשמי שאוכל לש"ש ראוי שכר גשמי, ועי"ז נאמרו בברכות העוה"ז.

ועי' באוה"ח פ"ר ואתחנן, עה"פ למען תחיון וטוב לכם וכו' (הל) שמדבר באריכות ימים בעוה"ז, וטוב לכם לעוה"ב, וכ' דלסברת ר' יעקב נראה שיודה במי שהוא צדיק גמור ושומר כל התורה שיזכה גם בעוה"ז, ולא דיבר אלא במי שרובו זכויות. עי"ש שהוכיח כן מהגמ'.
2

ברכות העוה"ז

שי' הרמב"ם (פ"ט מהל' תשובה) דברכות העוה"ז אינן שכר, אלא כהכנה לעבודתו ית' "שהבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש... שייסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה..." עי"ש.

ועי' כת"ס פ"ר ראה שהוכיח כד' הרמב"ם ממה שהבטחות נאמרו לרבים והרי לכ"א מגיע שכר לפי ערכו, אלא עי"כ שאינו שכר אלא הכנה לעבודת ה', ופי' בזה הפס' "ראה אנכי נותן לפניכם" שפתח בל' יחיד תראה ממה שאני נותן "לפניכם" - לרבים, ברכה וכו', עי"כ דאינו שכר. ועי"ע בכת"ס ר"פ ואתחנן שפי' עפי"י הרמב"ם את נוסח הברכה "לאכול מפריה ולשבע מטובה" שע"י שנאכל מפריה נשלים נפשנו ונשבע מטובה.

אבל דעת המאירי (קידושין לט: סד"ה מפנות) דמ"מ "עיקר הענין ופנת הדת להשלים ביניהם, לומר שאף בעוה"ז יש שכר, אלא שהוא מתערב לקצת סיבות ונמצא עיקרו צפון לעוה"ב".

ונראה דכן דעת הרמב"ן שכ' בפר' אחרי מות (יח,ד) שהמקיים מצוות מאהבה יזכה בעוה"ז לחיים טובים וגם לחיי העוה"ב. ועי"ש שהעושה שלא לשמה אלא ע"מ לקבל פרס מקבל את שכרו בעוה"ז "ימים רבים בעושר ובנכסים ובכבוד". [ועי"ע מש"כ בתחילת שער הגמול].

ובחינוך נראה שיטה ג' בזה שכ' בהקדמתו שתענוג עוה"ז נמנע כדי לצרף את האדם מהחטא, "וזהו שכתוב בתורה אם בחוקותי תלכו אנחיל אתכם טוב העוה"ז, כלומר **אם תהיו שלמים ולא תהיו צריכים לצרוף הגוף תזכו אף לטובת העוה"ז**". ועי"ש שביאר דאברהם אבינו נתברך בכל כיון שלא הוצרך לצירוף הגוף. ומבואר דסתמא דעוה"ז הוא עם כל הברכות, רק שהן נמנעות לפי צורך הזיכור.

אכילת פירות בעוה"ז

תנן בפאה (א,א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז... ומבואר לכאור' דאיכא שכר מצוה בהאי עלמא. ובאמת כ' המהרש"א (קידושין מ. ד"ה בשילוח) דמתני' דפאה לא אתי כר' יעקב אלא כרבנן דמתני' דהכא. ועי' בהגהות הרד"ל בקידושין שתמה על הראב"ן שפוסק גם כר' יעקב וגם סתם כמתני' דפאה. ועי' מאירי דכ' להדיא שאין הל' כר' יעקב אלא אף בעוה"ז יש שכר וראייתו מהמשנה בפאה דאוכל פירותיהן.

אך הרא"ש בפאה (ג) כ' דרק במצוות שנמנו במשנה אוכל פירותיהן בעוה"ז אבל בשאר מצוות אמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם. ועי' פנ"י בקידושין. [וכך צ"ל לשי' הרמב"ם דפסק כר' יעקב. אכן ר' יעקב גופיה פליג אמתני' בפאה שהרי אף בכיבוד אב קאמר לה, וכנ"ל].

התוס' בב"ב י' גרסו שאדם אוכל **מפירותיו** בעוה"ז. וכן הביא המלאכת שלמה שצ"ל "מפירותיהם" ללמד שלא כל הפירות יאכל בעוה"ז, אלא מעט מהם והקרו עם מותר הפירות קיימת לעוה"ב.

ועי' רבינו יונה אבות ד,ב דמשמע שמפרש שאוכל פירותיהן בעוה"ז הכוונה לשכר מצוה מצוה, וממילא הקרו מתרבה לעוה"ב.

צ"ב איך היו הרבה צדיקים גדולים שהתפרנסו מאוד בדוחק, (וגם התאוננו עי"ז עי' תענית כה. קידושין מ. ועוד) והרי ודאי קיימו גמ"ח ות"ת וכו'. ובס' ימלא פי' תהלתך (ח"ב שי) ביאר דע"כ דמ"ש אוכל פירותיהן בעוה"ז היינו דיתכן שיקבל בעוה"ז ולא מפסיד מהעוה"ב אבל אינו הכרת.

אנו מביעים התנצלות על התקלה בקו הטלפון התקלה תוקנה ואפשר להתקשר: 9141217

לקביעת חברות
9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברות

מקום הלימוד	זמן	נושא	
פתוח	9:00-1:00	קידושין	בוקר
עדיף גב' דרומית	9:00-1:00	בבא בתרא-עיון	
חברון	11:30-1:00	בבא בתרא הספק	
ברכפלד	9:00-1:00	הספק	אחר הצהריים
קמ"ח	3:30-6:30	מועד	
פתוח	6:00-7:00	דף יומי	
פתוח	4:00-7:00	סוכה	ערב
פתוח	4:00-7:00	מנחות	
פתוח	7:00-9:00	דף יומי	
גב' צפונית	7:00-11:00	האיש מקדש - מ"ב	
גב' צפונית	9:00-11:00	כתובות	
בית תפילה	9:00-11:00	דף יומי	
בית תפילה	10:00-11:00	גמ'	

תגובות

לגליון נ"ח - בענין ביומו תתן שכרו בבנו הקטן

במש"כ דאף דאיכא למצוה בקטן מ"מ בבנו הקטן שאני כיון שמחוייב בלא"ה מצד כיבוד אב ולא שייכא בזה תביעת ממון. [והוכיח מקידושין ח. לגבי כלב שרץ אחריה. ומאי דביקש לשלוח יד בראיה דהתם הוא לענין גמירות דעת, יש לציין דברשב"א מבואר דהוא משום דאין ע"ז תביעת ממון וא"ש ראייתו. ועיי' בזה בחמד"ש ובאבמ"מ סי' כז סק"ח ובזכרון שמואל מכתב טו].

ובאמת אשכחן כזאת ברמב"ן וברשב"א (יבמות קו) דהביאו י"מ דס"ל דרופא כיון שהוא חייב לרפ מדין השבת אבידה והשבת גופן, אין לו שכר משלם אלא שכר בטלה, והרמב"ן והרשב"א פליגי כי חכמתו מכר לו והיא שווה דמים הרבה, אך הריטב"א והמאירי ס"ל כה"ל. וע"ע בפלוג' הקצוה"ח והנתה"מ ר"ס פא ובקו"ש קדושין אות עו ובאבה"א פ"א מגז"א ה"ו.

אך אכתי יל"ע מטעמא אחרנא, דכיון דלדעת רוב הראשונים שכירות של קטן שייכת לאביו (יעו"ר רש"י ב"מ צב: ובתוס' ורא"ש שם, ומאירי ב"ק פז: ובעל העיטור אות ש שיתוף וברמ"א סי' ע"ר ס"ב ובהג' רעק"א שם) א"כ לא שייכא למימר דהאב יעבור בבל תלין. אך י"ל דכאשר אביו גופא הבטיח לו שכר שאני.

ביקרא דאורייתא,
ש. כהן

לגליון נ"ח - בשער הציון

במ"ש בשער הציון על דברי הביאור הלכה ר"ס רמב שעונג שבת נדחה מפני שכר שכיר, מדברי החינוך שאם סיים מלאכתו בער"ש אין חיוב לתת היום.

נראה שהחפץ חיים לשיטתו בספרו באהבת חסד פרק ט סעי' ב שבערב שבת המנהג לפסוק קודם שקיעת החמה יש לו למחר לפרוע קודם שקיעה אם תבעו ויש לו מעות

ובנתיב החסד ס"ק ימביא דברי החינוך וכתב ע"ז שבזמנו עשו מלאכה עד שקיעת החמה ממש אבל כשסיים מלאכתו קודם השקיעה מחוייב לשלם היום או דמיירי שלא השיג מעות לפרוע עד השקיעה וכן כתב ג"כ המנחת - חינוך שרק בסיים בשבת אין חיוב ולא כשסיים קודם השקיעה.

צבי רותן

לכבוד ראש השנה יצא בס"ד גליון מיוחד

אשר יכיל בקרבן הערות מעשיות בעניני ר"ה, סדר התפילה והנהגת היום.
נא לשלוח בקצרה (150-30 מילים) עד יום א' כ"ד אלול

נושאי הפרשיות הקרובות

נצבים וילך - תקיעת שופר
ראש השנה - הערות בעניני היום
האזינו - מצות אכילה בעיו"כ
סוכות - ענייני חג הסוכות

ד"ת [בדיסק או בדוא"ר] יתקבלו עד יום שלישי בערב, ד"ת בכת"י - עד יום ראשון.
[יתקבלו רק עד 700 מילים] אפשר להניח [בצירוף שם מלא וטל']
בתיבת עומקא דפרשה בפתח אוצה"ס בית יוסף רח' שדי חמד
או לשלוח בדוא"ר הנ"ל.
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידו"ת שבגליון ניתן לשלוח לדוא"ר:
gal200@neto.bezeqint.net
או בתיבת "עומקא דפרשה".
המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא.
(בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

גליון זה נתרם ע"י
הרב שלום נבנצאל שליט"א
לרגל הולדת בנו במזל"ט
ולע"נ אביו ר' דוד יצחק בן ר' אליעזר יעקב זצ"ל
השלום וזכר יתקיים בביתו, רח' נתיבות המשפט 41/9

גליון זה נתרם ע"י
הרב יחזקאל בודנר שליט"א
לרגל הולדת בנו במזל"ט
השלום וזכר יתקיים בביתו, רח' נתיבות המשפט 15

גליון זה נתרם ע"י
הרב החפץ בעילום שמו
להצלחת בניו בתורה ויר"ש

גליון זה נתרם לע"נ
ר' יגאל ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע י"ז באלול

המרכז לשיווק
בשר עופות ודגים טרי יום יום
שיווק הקריה
אבני נזר 18 | טל: 08-9740777 | פקס: 08-9743265

גליון זה נתרם ע"י
הרב משה זיכרמן שליט"א
מנכ"ל שיווק הקריה
יישר כוחו וחילו

כמו"כ כמות
מוצמצמת של דיסקים
מכנסים קודמים
בתאום מראש בלבד

פרסר מרומי שדה 25 ק"ב 9791655
ליון אור החיים 12/7 ק"ב 9740801
יפה רשב"י 9 9742524 ברכפלד

אצל:
פרסר חפץ חיים 21 ק"ב (בנין התאומים) 9744261
רבינוביץ נתימ"ש 68 ק"ב 9740808

מכירת דיסקים Mp3
מכנס נשים ב'נאות שמחה'
ו אלול תשס"ט

עלון זה כרוך בהוצאות רבות, אנא השתתפו עמנו לתועלת המשך הענין. לתרומות והנצחות: 050-4122753